

boško ivkov

ĆEĆA

LIKOVNI KOJI SE RUŠE — stapski letopisi

Jedro i breklatvo beše zdravlje Ciganina Ćeća, docnije prozvanog Tamburašem, u vreme onih, nekad davno, u definjstvu vojevanih, celodnevnih, znojnih, a kliktavim utakmica krpenjačom između nas i Cigana, bajagi između belaca i crvenkožaca, kauboja i Indijanaca. Nije život u Ćeći oboleo ni od, kradom domognutih, a halapljivo prožderenih, prekomernih kolicićima trešanja, lubenica i grožda, zašćerenihi mednom slaću straha od gazde i subaša. Čilo je vrio život u njemu u tim vremenima, u kojima se, zadihan, a na način ždrebadi hitronog, zaždilo daleko u afar, prema Lukiničkim jamurama, u koje se, iz trka, bez zastajanja, u šugavu, od ilovache mutnožutu, masno-lepljivu vodu, med žabe i lokvanje padalo iz visoka luka, s krikom koji je odavao sladostrasnu strepnju musava tela pred nagonom vodom. Bodro zdrava krv toplo je šumila pod Ćećinom sjajnosmedom kožom i kada je, kao novi član, s tamburom seo u cigansku sviračku bandu „Ilijine birtije“, med primaša Neju Violinistu, Kekešu Jermuniča, Duraku Kontrašu i Brnu Begešaru. Ćeći tad kosa beše uljem preobilno namazana i picanski zalizana, plavičasto-lamnosljajna, odelo na njemu ganc-novo, a na nogama preferano ušljene šimi-cipele, s visokim, previsokim potpeticama.

Sviralo se u bircuzima, svake večeri redovno a samo ponekad, obično pijacnim danom, i pre mraka, i pre podna, čak zorom ranom. Tamburalo se na svadbama i krsnim slavama, o prvim majevima, u crkvenoj porti na Ve-

liku Gospojinu Prečasnu Svetiteljku Zaštitnicu, na dan oslobođenja sela, o rođendanima i imendanima, na ciganskim balovima, o božićima i uskrsim, na krštenjima, na veridbama, o novim godinama, pravoslavnim i „državnim“... Pevalo se regrule ispraćajući i iz vojske dolazeće dočekujući.

A, malo se, kao usput, u žurbi, snogu jelo, još manje spavalо, mnogo pilo. Kartalo se i kuglalo, ponekad bez prestanka po dva dana biljario. Pilo se i pilo, netremice terenvenčilo.

Zivot u Ćeći, međutim, beše i dalje nenapuknut, ceo, tek možda malo, od nesna i piča, u mamurluku otešao. Kao: očvrsnuo, sazreo.

Onda, jednoga jutra, čak na iznenadenje i njegove bratije u žiču, poslu i piču — Neje Violiniste, Kekešu Jermuniča, Đuraku Kontrašu i Brnu Begešaru — na Ciganskom Bregu, u Ćećinoj, snopovima kukurovine pokrivenoj udžerici, sitnih i musavih, razlupanih a karlonom zakrpljenih, škiljavih, poluslepih okana, osvanu ženu. Bela, ne ciganskog roda.

U školi je propala, kući se vratali nije smela, ču se besprigovorno sveznajući, a, verovatno, sasvim lažan glas.

Na Aftobusnoj stanici u Maloj Varoši Ćeća je nju pokupio, tvrdaše se, opet bez jemca i pouzdanosti.

Kud se za Cigana udade, jedna joj majka kukala, pitaše se bez očekivanja odgovora, bajagi vajkajući se, u stvari zlurado veseljeći.

Kurva je ona i drojla, zaključivase se celomudreno, i time se sve razjašnjavaše, kao — brišaše.

A Ćeća je živeo bez promene, kao da se nije ništa dogodilo, ništa izmenilo. Tek, nove je, lepše od onih prvih, cipele imao: rađene od mrkog antilopa i crne lakovane kože, opet s začudujuće visokim potpeticama. Novo je bilo i to što je, u retke petke, obično nedeljom uveče, zajedno sa ženama Neje Violiniste, Kekešu Jermuniča, Đuraku Kontrašu i Brnu Begešaru, u kafanu dolazila i Ćećina Bela Miluška. Mršava i, zbog roda, kao koščata, bolesno zelenkaste boje lica, kose sive, pepeljaste, kao plesnice, a očiju krupnih, bistro i vedro, poput dečjeg daha nevino plavih, sa svojim ženskim društvom, za svirački, pokraj podijuma za muziku postavljeno sto, sedala bi Bela Miluška, i presedela bi tu celo veče, skukunjena, mrgnodna, nema i, s izuzetkom tih očiju, ružna. A u onim čestim, najednom buknulim, a još iznenadnije utihnumlim, naizgled na krv spremnim, u stvari bračkim svađama unutar sviračke bande, Ćeći bi psovali njegovu — „Belu“. U tome se sastojala svu vidljiva promena Ćećina života.

I dalje se, dakle, kao oduvek, tamburalo, pevalo, malo jelo, do poslednje pare kartalo, do iznemoglosti kuglalo i biljariло. Pilo se i bdiš.

Negde između dve terevenke, rodni se Ćeći sin, na oca nalik smedom kožom, s majčinim plavim očima. Kurtanom ga imenovaše.

Kurtanu ne beše ni godina, kada Ćeću pokupiše i u Armiju otpreši, negde u Makedoniju, gde ga u odred pleh-muzike razvrstaše i bubarjom načiniše.

Dan za danom, kao po bubnju udarac za udarcem, oštiro i orno, veselo, poput zvukova paradnog, ali i tromo i teško, sumorno, u ritmu posmrtnog marša — vreme tecijaše.

Ćeći je preostajalo još oko tri meseca da tam, u dalekoj Makedoniji, uz svoj bubanj, osamljen, a sve jednako s mišiju na ženu i defe, čamuje, kada je, jednog poslepodneva, u „Malom odmoru kod Sestre“, njegov otac, Šaja Mufljaga, kumio Boru Pisara da, za u budućnosti, kad se Ćeća vrati, svirane pesme, napiše pismo.

Kume gospodine, očiju ti, deder de istrukuji mi to pisanje. Će ti sviranju — žice da popucadu, živ ti ja, da m' umreš ti, ne lažem, spasa mi.

Bora Pisar je, s pedantno zašiljenom mastiljavom olovkom, nagnut nad list užute šraftaste hartije, istrgnute iz kafanske sveske „Za Veresiju“, slušao Šajin diktat.

Ćećane sine, pozdrav ti od mene i svi nas u kuću. Ćećane sine, pozdrav ti od Neje, pozdrav ti od Kekeše, pozdrav ti od Đurake, pozdrav ti od Brne. Ćećane sine, mi smo zdravo, koje i febikar želimo. Ćećane sine, zdavljive ti i jest rajglavno u život, jal zdrav čočk oš pesmu zasvirat, oš pesmu zapevat, oš vino ladno, špricer ili rakiјu, jal pivo na belo popit, sve moš, jal tako, gospodine? Ćećane sine, zdavljive je rajglavno u život, a što j' izgubito, ko da nikad ni ni bilo, ne spominjalo se, a ovo oč da ti rečem: Miluška se spandala s nekim Bosančinom, što j' radio sas njom na kopnji kukuruza, i sad živudu na salašu zadružnom. Ćećane sine, al ti nema da misliš brigu, oma čemo kad s povratiš drugu da nađemo, a svet je odedared vesu izišo, pa sve bandi bacadu negleđuš. Kad s vratiliš, što novci će da zaradiš. U pismu ti et somče, da se nađe za pisanje. Ćećane sine, još jedared li pozdrav od mene, a na ono, na ono glavu ne okrećaj, jal, Ćećane sine, što j' izgubito, ko da ga ni ni bilo.

Pismo bi odašlato. Prođe jedna nedelja, pa druga, zatim i treća, a i nakon četvrtve — muk, od Ćeće ni reči.

Šaja Mufljaga, onda, posla sinu pismo, u kome reče da mu je odelo kupo, novo, pa crno, šrafte ima, svećano, u crkvu može u njemu da se ide, i da je kod najboljeg šusteru u Maloj Varoši cipele mu napravio, od „zmijiske kože“, onakve kakve je on, Ćeća, oduvek želeo da ima, a nikada nije stzo s novci, onakve kakve, od kako je svela i veka, niko na Ciganskom Bregu nije imao. A ti zašto čutiš, Ćećane sine, vapilo je pismo.

Najzad od Ćeće stiže pismo, sa svega nekoliko suhih i kruših reči, u kojima je — da li usled prevelike muške snage nepriznavanja poraza ili usled mucavosti jezika, svojom majušnom rečju nedoraslog za izgovaranje bola — bilo odsutno sve što je moglo zazućati kao jadanje, plač, krik. Da im za odelo fala, da im za cipele fala, da mu čuvaju sina, da se „skida“ kroz šest nedelja, da im pozdrav od njega, da pozdrav je svima koji je njega pitaju — fek toliko je Ćeća pisao.

Otac, mati i sin mu čekaše Ćeću na Stanici odredenoga dana ujutro, nadajući se da će doći vozom od Male Varoši, a on dode tek uveče, sa suprotnе strane, šinobusom od Dunavskog Grada, kaljavim cipelom, ublijvana odelom, sav raspojasan i zgužvan, pijan. Malaksalog, kao oduzelog, primiše ga u naručje s tananom mekom topolinom, kao bolesnika.

Već sufradan, u kasnu noć, Bela Miluška je oko Ćećine straćare obigravala kao mačka oko bare u koju su joj bacili tek rođeni, još uvek od utrobe vlažno-topli, bespomoćno slepi, cvleći nakot. Oprezno, bešumno, uštrobe vlažno-topli, bespomoćno slepi, cvleći nakot. Oprezno, bešumno, kao stidno, poput aveti koja prezra i od sopsivene senke, prikradala se Bela Miluška avlinskim vratima, sporu, naizgled nevoljko, drhatvom nogom

osvajajući stopu po stopu taj maleni prostor bremen pretnjom. A zatim bi, već kod dovrataka, iznenada opečena strašnom mišlju, naglo bežala nazad. Ali, ponovo bi se vraćala i ponovo buljila u namrgođeni mrok prozora ...

Koje su to prekorno-žučne reči optužbe propovjedane, koje su to kajuće, molbene reči prosuzile? Ili, možda, ni slovca nije proboren, dok se svako od njih dvoje mirio sa onim drugim, kriomice, stideći se i pred sobom svoje nemoci, nemušto u sebi priznavajući da mu bez onoga drugoga nema života.

Ćeća bi, u rano veče, polazio na posao u „Ilijinu birliju”, brižljivije no ikad uprađen u cipele od „zmjinske kože”, opet s visokim polpećicama, u crno odelo, u belu košulju, sa, umesto mašne, oko vrata vezane dve uske, crvene, vijorave trake, — a baš te sredenost, čistota i sjaj u odevanju odavali su ono što su, zapravo, trebalo da prikriju: taman i bolan košmar za njegovim čelom, koji je tamо, prikriven, neizrečen, možda ni samom sebi jasno priznat; rastao slobodno i bujno, kao što zubača veselo džiklja skrivena vitkim zlatom pšeničnih stabljika.

Ćeća bi svirao — kad bi svirao, a često ne bi, već bi sedeo i pio vina, piva, konjake, kruškovce, višnjevce, rakije, pelinkovce — ne probirajući, mešajući, sve u žednim, klokotavim gutlijajima, naiskap, trzajući glavom stresajući se čitavim telom. Onda bi, fakav, napit, razdraženo i siktavo, psujući im majku cigansku, pokvarenu, smrdljivu, kurvinsku, narediova Neje Violinisti, Kekeši Jermunikašu, Đuraki Konfrašu i Brnji Begešaru da mu sviraju. Oni bi ostavljali instrumente, dolazili k njemu i utišavali ga, umirivali, na goste ga opominjali, svoju zauzeftost mušterijama mu predočavali, gazdom mu pretigli. Kući ga slali. Sve bi im to, međutim, uzalud bilo. Ćeća bi opet i opet da mu sviraju zapovedao, novce, zgužvane, ljetito vadio, u stisnute ruke im gurao, na podijum bacao. Oni, najzad, ne bi imali kud.

Ćerdo, Mile, bari škoda
E romnješe romnja čorda
Avoj, Mile, džuva lea
So tu ćerdan će šorea

— zasvirali i zapevali bi tu pesmu o ludom, crnom Miletu koji je ukrao ženu od čoveka, a Čeća bi, s jaukom, iza štola uštajao, državšim rukama za kosu se hvatao, nokte u sopstveno meso grčevito zarivo. Čašu bi uzimao i, kao u pomannoj halapljivosti, zubima je ruskao, dok bi iz raznjenih desni, niz prosečene usne, lopila krv, koju bi širokim, ljutitim pokretom nadlanice oftrao, razmazujući je po celom licu, o odelo je brišući, neprestano se iskidanu, grčavo, u susama, smejući. Onda bi još, uz razjereni, divlji poklic, hvatao ispolivani, pepelom cigaretâ umrjljani čaršav za rogljeve, i tu bi bošču, punu čašu, o stupac ili pod zviznu, suludo klikčući.

Utom bi i Ilija Birtaš dolazio, za kragnu ga hvatao, između stolova, kroz salu hitro pronosis, dok je ovaj, opušten, kao obešen, noge po podu vukao, o oštре ivice stolova udarao, stolice obaljivao, — zалуд se opirući. Ilija bi ga nogom niz basamage šutnuo. Ceća bi, raskrećenih nogu i ruku, na zemlju brečio. I ostajao bi tako, ležeći šakama prašinu ili blato slijiskajući, travu grizući, mećeći potmulo. Trezneći se. A kad bi smogao snage da se digne, ne bi kući odlazio, nego bi teturavo bircuze obiljevio, oguglao, još uvek želeno žedan, kao školski sunder za vreme rasputstia. I zoru bi, takav, dočekivao.

U bircuz tek otvoreni — za one rakidžije koji pre petla ustaju i, na njivu odlazeći, u reskom vazduhu fraklič njuše — Čeća bi ulazio, piće sebi naručiće i peščanak u dubokos ubacivao. U bistroj tišini gluva jultra zasrebro bi Esmin glas. Sluha odjednom budna i čista, kao pićem i proteklom noćju do nevine beline oprana od svih zvukova koje je čuo u celom svom životu, Čeća bi igrao. U zanoso bi gazio po nestvarnim, samo njemu vidljivim i samo za njega u vazduhu izniklom vrlefima i pito-mim dolovima zvuka, koji bi se sve šire i mirisnije, prizivajući ga, pred njim olvarali, podatno se podstariči njegovim nogama. A on bi išao, išao, što dalje to ornije, ozarenije, — sve do kraja pesme, do one porazne šuplje tišine, u koju bi, odjednom posuknulih snaga, padao.

Ceću biti, zorom, zaticali gde, obvesećen, a grčevito stisnuvši bagrem
pored druma, spava stoječki, dok kiša po njemu daždi, daždi. Ili bi ga
nalazili u jarku, uvaljenog u blaće, s lišćem koje se, žuto i trulo, zloslutno
zalepilo na njegovo lice. Njušenjem i lajanjem u zimskas jutra otkrivali bi
ga psi pod propošnjim snegom, pokraj staze, skočanjena.

Kad ga ne bi, nakon kračkog, začuđenog zastoja, zaobišli, prolaznici bi poručivali njegovima da dođu po njega ili bi ga sami kući odvodili, odnosili. A Ćeća bi, bolan i miran, nekoliko dana ležao, da bi, čim se pridigne, ponovo odlazio u selo.

Od svega toga, život se u Čeči skovrnuo kao

orane lubenice.

Nema u njem više od triest kila, zapažalo se.
Ta, duša mu je već u nosu, obznanjivalo se.
Živi bili pa vidili, neće on još dugo, govorilo se, ne samo potvrđujući,

Kao odgovarajući tim glasinama, Čeća je, jedne noći — psi su u krajnjim sokacima zavijali kao što brod tuli pred potonuće — pred „Ilijinom birtijom”, pijan, pomahnito, sa kakvom li to crnom, pogubnom mišlju, gazi svoju famburu.

Feeeeii sućume ne gaz poso vikao je Brnja Begešar

Eeeeej, sucumbe, ne gaz poso, vikao je Brnja Beges. Iccccci, novce gazi, zapomagao je Neia Violinista.

Ne gaz lebac, leba ne viđo, bogdu, u paničnom strahu za hleb Ćećin,
za hleb svoj, za hleb celog ciganskog roda, preklinjao je Kekeša Jermu-
nikaš

Ta Čećina tambura od pličnjeg javora,
koja je, novcem zaradenim na pijanki u Kronionovoj Palati u Maloj
Mojmilići, 1893. godine. P. Š.

Varoši, kupljena 1902. godine u Pešti,
kojom je hleb zaradičao Čećin ded, Crni Mirčoz Kakuljaga, pokojni,
zatim Čećin ofac, Šaja Mufljaga, ovdasnji, najzad sam Čeća, lično,
koja je, od Pešte do Soluna i od Temišvara do Trsta, po katanama,
vašarima i zborovima svirala pesme

pucala je suho i praskavo, drobila je ječeći, svojom smrću nepovratno, zauvek brišući sve pesme koje je svirala i one koje nije, a mogla je

Zapevši svojom pomarno uspoptalom nogom za jednu još neprekinitu žicu, Čeća se saptle, teško, tupo bupno o zemlju, s zagrcnuto plačnim kricima defeta. Ostade ležeći, a noge i ruke mu se, s časa na čas, kau u predsmrtnom grču zaklanog živinčetu, nesvesno trzahu, svako u svojoi, od umiranja drugih delova tela neovisnoi usamljene smri.

Podići ga ne mogao. S mukom ga na leđa izvrnuše: slepo bljesnuće beonjače izvrunih očiju. Na usnama mu se rascvetavao krupan cvet dlanova.

Odneše ga u Bolnicu Male Varoši kamionom koji je te večeri doneo pivo.

Da Ćeći je bolesna krv, bolesna pluća, bolesni nervi, bolesno srce

bolesni bubrezi — iz Male Varoši donesen, glas pada u očajnu počinu strepnjom zamrznutog muka Čećine udžerice.

Kurve treba ubiti, ubiti, ubiti, mitroljesom, prrrraas, prrrrrrrraaaas, vraćajući se noću iz bircuza pijan vikao je sokakom Šajz Muflizaga

Nedjelju dana nakon boravka u Bolnici, stiže i Čeća, na kućnu negu i čist vazduh otposlat. U stvari, otpisan.

Ćeća, gle, sad leži u krevetu, u prnjama. Lice mu modro-pepeljasto, jabućice izbočene i oštре, oči mučne, a staklaste kao dečji klikeri. Pored kreveta stoje nove, bele cipele, većilo visokih polpetica, kakve, zaista, nika nije imao i niko neće imati na Ciganskom Bregu, u celom ciganskom soju. Ćeća ponekad ustane i obuva ih načas, ali ih odmah, brzo skida, baca s nogu, svaki put sve više pokunjen, jer mu dolaze, nekako, sve veće i veće.

To je čerez tog što ji brez čarapa obuvaš, kaže Bela Miluška, dok na cipele meko pada nekakav prah, pepel vremena, izjednačujući njihovu blješťavu belinu s mrtvom bojom Čećina lica.